Xalq qəzeti.-2025.- 3 aprel (№ 63).- S. 9

Süni intellektin “yol xəritəsi”

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 19 mart 2025-ci ildə imzalanan sərəncam ölkənin süni intellekt sahəsindəki inkişafını daha da sürətləndirmək, bu sahədə aparılacaq tədqiqatları dəstəkləmək və süni intellekt texnologiyalarının dövlət strukturlarında tətbiqini optimallaşdırmaq məqsədi güdür. Sərəncamda "Azərbaycan Respublikasının 2025–2028-ci illər üçün süni intellekt Strategiyası"nın təsdiq edilməsi və bu proqramın həyata keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan tədbirlər sırasına xüsusi diqqət yetirilir. Bu mühüm addım süni intellektin müxtəlif sahələrdə – xüsusilə, dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat, təhsil, elmi tədqiqat, təhlükəsizlik, diplomatiya istiqamətlərində tətbiqinin genişlənməsini və inkişafını təmin etmək məqsədini daşıyır.

Prezidentin sərəncamı süni intellektin Azərbaycanın prioritet istiqamətlərinə daxil edilməsi üçün aydın və məqsədyönlü yol xəritəsi təqdim edir. Həmçinin, sərəncamda bu texnologiyaların tətbiqinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi məsələləri də xüsusi yer alır. Bu, dövlətin süni intellektə dair tətbiq strategiyalarının səmərəliliyini artırmaq və əldə edilən nəticələrin davamlılığını təmin etmək üçün vacib addımdır.

2022-ci ildə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı "Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası" ölkəmizin rəqəmsal iqtisadiyyata keçidini sürətləndirmək məqsədini qarşıya qoydu. Bu sənəd yalnız iqtisadiyyatın transformasiyasını deyil, həm də Azərbaycanda yeni bir inqilabın – süni intellektin tətbiqi ilə bağlı əsas addımları atmağa imkan verən bir çərçivə kimi qiymətləndirilə bilər. 2023-cü ildə isə Prezidentin təsdiqlədiyi "Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizliyə dair 2023–2027-ci illər üçün Strategiyası" ilə süni intellekt sahəsində daha dərin strateji addımlar atılmasına başlanıldı. Bu qərarlar ölkənin iqtisadi və sosial inkişafını yeni bir səviyyəyə yüksəltməklə yanaşı, qlobal rəqabətdə Azərbaycanın gücünü daha da artırmaq məqsədini güdür.

Bütün bunlar Azərbaycanın süni intellekt sahəsindəki sistemli yanaşmalarını nümayiş etdirir. Süni intellektin dövlət idarəçiliyində və iqtisadiyyatında rolu yalnız texnoloji yeniliklərlə məhdudlaşmır; o, həm də sosial məsələlərdən tutmuş təhlükəsizlik, müdafiə və ictimai rifaha qədər geniş spektrli sahələri əhatə edir. Əslində, bu sahənin inkişafı yalnız texnoloji inqilab deyil, dövlətin quruluşunda da fundamental dəyişikliklərə yol açacaq.

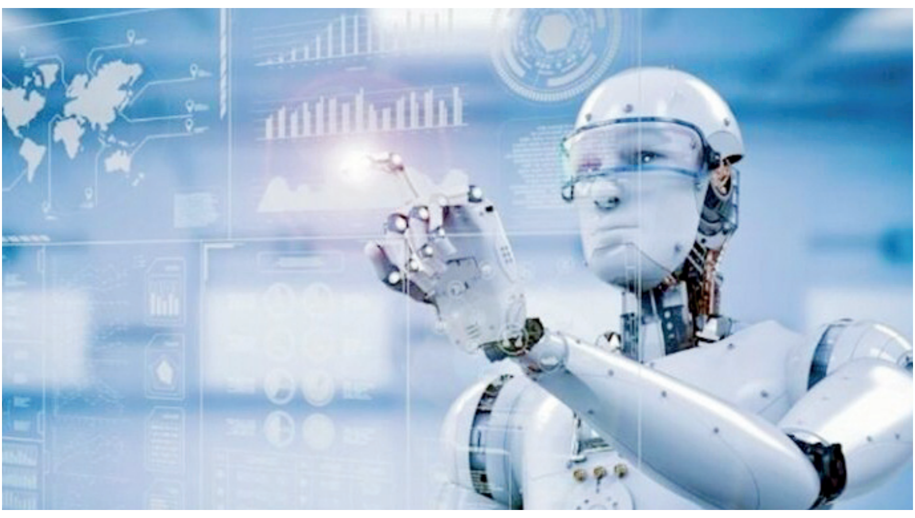

Sərəncamın mühüm məqamlarından biri də süni intellektin dövlət orqanlarında, bilavasitə diplomatik fəaliyyətdə necə inteqrasiya ediləcəyi məsələsidir. Bununla Azərbaycanda diplomatik fəaliyyətin daha çevik və sürətli hala gəlməsinə şərait yaradılacaq, beynəlxalq münasibətlərdə ölkənin təsiri artacaq və Azərbaycan regional və qlobal miqyasda daha təsirli bir oyunçuya çevriləcəkdir.

Prezidentin sərəncamı süni intellektin tətbiqi ilə bağlı genişmiqyaslı təşəbbüsləri əhatə edir. Diplomatiya sahəsində süni intellektin tətbiqi, xüsusilə Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələrində strateji təsir yarada bilər. Süni intellekt məlumatların analizi və emalı sahəsində sürət və dəqiqliyi təmin etməklə diplomatik qərarların daha tez və düzgün verilməsinə imkan yaradacaq. Azərbaycanın xarici siyasətində süni intellektin tətbiqi ilə əlaqədar bir sıra perspektivlər ortaya çıxır.

Bunula yanaşı, süni intellektin tətbiqi Azərbaycan üçün əhəmiyyətli olan enerji diplomatiyasını və regional təhlükəsizlik məsələlərini daha optimallaşdırılmış şəkildə idarə etməyə imkan yaradacaq. Enerji diplomatiyasının ən vacib aspektlərindən biri enerji tədarükünün sabit və təhlükəsiz şəkildə həyata keçirilməsidir. Süni intellekt Azərbaycanın enerji tədarükü ilə bağlı potensial riskləri qabaqcadan proqnozlaşdırmasına və bu risklərə qarşı tədbirlər görməsinə imkan verir. Enerji təchizatı ilə bağlı yaranan kəsintilərin və ya təchizatın dayanmasının qarşısını almaq üçün süni intellekt real zamanlı verilənlərin təhlilini apararaq, hansı ölkələrin enerji ehtiyatları infrastrukturlarını və təchizat zəncirlərini daha yaxşı idarə edildiyini müəyyənləşdirə bilər. Bütün bunlar Azərbaycanın enerji ixracatçıları ilə əlaqələrini daha sabit və qarşılıqlı faydalı şəkildə qura bilər.

Azərbaycanın enerji diplomatiyası, həmçinin beynəlxalq enerji bazarlarının tələblərini nəzərə alaraq strateji tərəfdaşlarla əlaqələri formalaşdırmalıdır. Süni intellekt beynəlxalq bazarlarda enerji qiymətlərini izləyərək nə zaman və hansı bazara enerji ixrac etmək üçün ən optimal şəraitin olduğunu müəyyənləşdirə bilər. Bu cür təhlillər Azərbaycanın enerji diplomatiyasını daha proqnozlaşdırıla bilən və çevik hala gətirməyə imkan yaradacaq.

Azərbaycan Avropanın enerji təhlükəsizliyində mühüm aktordur. TAP layihəsi (Trans Adriatik Boru Kəməri) Avropanın enerji diversifikasında mühüm addım kimi qəbul edilir. TAP vasitəsilə Azərbaycan Avropaya təbii qaz tədarük etməklə, Avropanın enerji bazarının daha müxtəlif və təhlükəsiz hala gəlməsinə kömək edir. Bu layihə Azərbaycanın enerji ixracatını genişləndirmək və Avropa ilə strateji tərəfdaşlıq qurmaq imkanı verir. Süni intellekt bu sahədə də məlumatların təhlili ilə təchizat zəncirlərinin təhlükəsizliyini təmin edərək layihənin daha effektiv idarə olunmasına dəstək verə bilər.

Süni intellekt Azərbaycanın enerji diplomatiyasının inkişaf etdirmək üçün alternativ enerji mənbələrinin potensialını təhlil edərək yeni bazar imkanları da yarada bilər. Bununla yanaşı, süni intellekt vasitəsilə mövcud enerji resursları səmərəli şəkildə idarə edilərək bu resursların ekoloji cəhətdən daha davamlı istifadəsi də gələcək perspektivlər arasındadır. “Azərbaycan Respublikasının 2025–2028-ci illər üçün süni intellekt Strategiyası”nda yüksək enerji xərclərinin azaldılması və enerji effektivliyinin artırılması üçün süni intellektin tətbiqi mühüm yer tutur. İsveç və Danimarka kimi ölkələr yaşıl texnologiyalardan istifadə edərək yüksək enerji xərcələrini azaltmağa çalışırlar, Azərbaycan da bu təcrübəni süni intellektlə birləşdirərək öz enerji effektivliyini artırmaq imkanı əldə edə bilər. Eyni zamanda, süni intellektin tətbiqi ilə enerji istehsalının ekoloji təsirlərinin azaldılması da təmin oluna bilər.

Süni intellektin tətbiqi regional təhlükəsizlik məsələlərində diplomatik danışıqların idarə edilməsi prosesini asanlaşdırır. Diplomatik müzakirələr zamanı tərəflərin mövqelərini, məsələlərə yanaşmalarını və müzakirə tarixlərini izləmək çox vacibdir. Süni intellekt müvafiq məlumatları təhlil edərək, dövlətlərə daha effektli danışıqlar üçün strategiyalar təqdim edə bilər. Bu strategiya həm də Azərbaycanın regional təhlükəsizlik məsələlərində güclü diplomatik təşəbbüslər göstərməsini təmin edəcək.

Regional təhlükəsizlik məsələləri yalnız bir ölkənin maraqlarını əhatə etmir, həm də qonşu dövlətlərlə olan əməkdaşlıq və koordinasiyanı tələb edir. Süni intellekt vasitəsilə Azərbaycanın müxtəlif regional tərəfdaşları ilə olan əlaqələrini gücləndirə bilər. Təhlükəsizlik məsələlərində Türkiyə, Gürcüstan və İran ilə olan əlaqələri optimallaşdırmaq üçün süni intellekt müxtəlif ssenariləri qiymətləndirərək ən uyğun həll yollarını təqdim etməkdə effektivdir.

Şəbnəm ZEYNALOVA,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru